

Toespraak in de Amsterdamse Studentenekkklesia op 5 mei 2013
door Alex van Heusden

Wijsheid - Je horizon verbreden

Voorlezing uit de eerste brief van Paulus aan de ekklesia van Korinte
1 Korintiërs 1 vers 18-30

Het woord van het kruis is dwaasheid voor hen
die verloren gaan,
maar voor ons is het de kracht van God
die ons bevrijden zal.
Want geschreven staat:
*'Wegvagen zal ik de wijsheid van de wijzen
en het verstand van de verstandigen zal ik uitschakelen.'*
Waar zijn ze, de wijzen, de hooggeleerden,
de goedpratende van deze wereld?
Heeft God de wijsheid van deze wereldorde
niet als dwaasheid ontmaskerd?
Deze wereldorde, met al haar wijsheden, heeft God niet gevonden.
Toen heeft God, in zijn wijsheid, besloten
dat zij die deze dwaze verkondiging vertrouwen,
zullen worden bevrijd.
En zo zien wij het nu gebeuren:
Joden willen een teken uit de hemel,
Grieken verlangen wijsheid.
Maar wij verkondigen een gekruisigde messias:
voor Joden aanstoot en ergernis,
voor Grieken dwaasheid.
Maar voor hen die geroepen zijn,
Joden én Grieken,
is hij de messias -
kracht van God en wijsheid van God.
Dat wil zeggen:
de dwaasheid van God is wijzer dan de mensen,
de machteloosheid van God is machtiger dan de mensen.
Denk eens na, broeders en zusters:
wie waren jullie toen je geroepen werd?
Onder jullie niet veel wijzen, machtigen of van hoge geboorte.
Maar het dwaze van deze wereldorde heeft God uitverkoren
om de wijzen te beschamen;
het machteloze van deze wereldorde heeft hij uitverkoren
om de machten te beschamen;
het minste van deze wereldorde, het verachte,
heeft God uitverkoren -
wat geen bestaan heeft, om het bestaande te ontkrachten.
Opdat, ten overstaan van hem,
niets wat bestaat zou roemen op zichzelf.
Uit hem is het dat wij bestaan, in Messias Jezus.
Wat wijsheid is, gerechtigheid en heiligheid,
wat bevrijding is:
dat is aan ons, van Godswege,
geschiedt in hem.

Toespraak

In Athene leefde in de vierde eeuw voor onze jaartelling een wijsgeer met de naam Diogenes. Hij leidde een uiterst sober leven. Hij woonde niet in een huis, maar in een ton. Hij was een beroemdheid in zijn dagen, vooral door die ton, en van overal vandaan kwamen mensen kijken hoe hij leefde, in die ton. Een filosoof als bezienswaardigheid. Op een dag werd hij bezocht door niemand minder dan Alexander de Grote van Macedonië. Terwijl Diogenes genoot van de zonnewarmte, kwam Alexander bij hem staan en sprak: 'Vraag van mij wat je wilt.' Diogenes antwoordde, een legendarische uitspraak: 'Ga een stap opzij, dan kan ik in de zon zitten.' Waarop Alexander sprak, even legendarisch: 'Als ik niet Alexander was, had ik Diogenes willen zijn.'

Een ander voorval. Toen iemand een zekere Callisthenes gelukkig prees en zei dat hij er een zeer luxueuze levensstijl op nahield in het gevolg van Alexander, beet Diogenes hem toe: 'Helemaal niet gelukkig, de man is er rampzalig aan toe, want hij ontbijt en dineert wanneer Alexander daar zin in heeft.'

De wijsheid van Diogenes. Een wijsheid die van moed getuigt. Want je moet toch de nodige durf hebben om de groten der aarde te weerstaan, openlijk, in hun aangezicht. Zeggen waar het voor jou op staat. En kritiek spuien op diegenen die zich bij voorkeur ophouden in de schaduw van grootheden en hen naar de mond praten - die ijdelheden op hun pauwentroon. En intussen onverkort vasthouden aan je zelfgekozen manier van leven.

Wat is wijsheid? Socrates, de Atheense wijsgeer, stelde: 'Ware wijsheid is weten dat je niets weet.' Niets? Ik zeg liever: we weten meer niet dan wel. Maar hoe gaan we om met wat we weten? Hoe zuiver? Je botst al snel op je grenzen. Verpakken we onze wijsheden, nog on-uitgekristalliseerd als ze zijn, nog onrijp, niet in leugens of, iets milder gezegd, in schone zijn? We worden, in onze zoektocht naar wijsheid, onmiddellijk bij de kladden gegrepen door een ander thema, dat hier eerder aan de orde is gesteld: authenticiteit. Hoe authentiek ben je, hoe echt, hoe eigen? Bij nader inzien heeft Socrates toch gelijk. Wat je meent te weten, wat je denkt aan wijsheid te hebben verworven, aan inzicht omtrent het leven - maak je geen illusie. Wees bescheiden. Kom tot inkeer. (Dat geldt ook voor de ouderen tot zeer ouden onder ons.)

In het Jongerenleerhuis werd gesproken over wijsheid als deugd. Is wijsheid wel een deugd? Of helpt wijsheid je een 'deugzaam' leven te leiden? Dat je kunt onderscheiden tussen goed en kwaad, dat je de juiste keuzes leert maken. Helder gezegd misschien, maar ook abstract. Want tussen goed en kwaad ligt een groot grijs gebied.

Iemand zei: 'Wijsheid is van een afstand naar iets kijken.' Naar iets? Naar jezelf kijken, naar je levensomstandigheden, en vooral naar hoe je je verhoudt tot anderen. Bezie je hen met spot of met mildheid, draag je hen eindeloos van alles na of kun je ook vergeven? En je eigen begane stomiteiten, hoe ga je daarmee om? Hoe wild, hoe nuchter, hoe emotioneel? (Over het woord 'emotie' is de laatste week veel ophef ontstaan. Voorzichtig daarmee.)

Wijsheid is je leven in cultuur brengen, daar iets van maken, tot geluk van anderen en zo van jezelf. Wijsheid is ervaringen opdoen, levenservaring verzamelen. Dat spreekt. Maar is het nu zo: als je maar genoeg ervaringen bijeenprokkelt, word je vanzelf een wijs mens? Zoals het gezegde luidt: 'De wijsheid komt met de jaren.' Dat is allerm minst vanzelfsprekend. Op de automatische piloot leer je niets. Het goede dat je overkomt en volbrengt, maar ook de afgronden die geslagen worden door je kwetsbaarheid, door verdriet, pijn en leed - onderga dat alles niet alleen, denk erover na, grondig, om ervan te leren.

Wijsheid is een weg om te gaan, een leven lang. Misschien kunnen we daarbij worden geholpen door die vijf stadia van de Joodse dichter en wijsgeer Shlomo ibn Gabirol uit de elfde eeuw: 'Op weg naar de wijsheid is de eerste stap stilte, de tweede luisteren, de derde onthouden, de vierde oefenen, de vijfde onderwijzen aan anderen.' Die vijfde is wel heel mooi: wat je aan wijsheid hebt opgedaan, niet in een kast opbergen, maar

uitdragen. Dat moet je toch aanspreken, als je eerder dit jaar een kind ter wereld hebt gebracht.

Deze wereld is doordrenkt van waanwijsheid. In zijn eerste brief aan de ekklesia van Korinte maakt Paulus, een Joodse volgeling van Jezus, vurig messias-ijveraar, korte metten met alles wat in zijn dagen voor 'wijsheid' doorgaat. 'Wijsheid' stond veelal in dienst van de heersende wereldorde, het Romeins imperium. De wijzen, de hooggeleerden, de goedpratere van deze wereld - wat praten zij goed? De wereld zoals die is. Zij beweren, in hun wijsheid, dat een andere wereldorde ondenkbaar is, allen die in het systeem het onderspit moeten delven ten spijt. Paulus weigert zo te denken. Hij staat een andere 'wijsheid' voor, met als uitgangspunt juist die ontelbare slachtoffers. Daarom verkondigt hij, als opperste wijsheid, een gekruisigde messias - een die door het systeem is verpulverd.

Maar dat kan toch niet, een gekruisigde messias kan geen messias zijn. Voor de Joden die een messiaanse verwachting koesterden, was de messias de bevrijder, een koninklijke gestalte die de overwinning zou behalen op vreemde overheersers en het Joodse volk zijn autonomie zou teruggeven. Een gekruisigde tot messias uitroepen, is dan een schandaal en een dwaasheid. Zo dachten de Grieken, wat hier betekent alle niet-Joden, er ook over. Zij koesterden hun goden en heroën die in deze wereld de dienst uitmaken.

En Paulus? Hij roemt de messias als 'kracht van God' en 'wijsheid van God'. Die alternatieve wijsheid behelst gerechtigheid en heiligheid, dat wil zeggen een gave levenswandel, kortom bevrijding. Dan is wijsheid dat je leert kijken naar deze wereld door de ogen van allen die in onvrijheid leven, in slavernij; die worden onderdrukt en gedood, als het systeem het zo beschikt.

Kunnen we leren van de geschiedenis? Ook die vraag kwam in het Jongerenleerhuis aan de orde. En die werd niet met een volmondig 'ja' beantwoord. Toch is het zo dat sinds onheuglijke tijden kroniekschrijvers zich alle moeite hebben gegeven de geschiedenis van gisteren en vandaag op te tekenen en door te geven aan komende generaties. Om te gedenken, bijbels sleutelwoord. In het Hebreeuws *zechor*: gedenk, vergeet niet, leer. Doe het alsjeblieft beter dan wij het hebben gedaan.

Gedenken. Dat doen wij jaarlijks op 4 mei. Dodenherdenking. Gisteravond op de Dam: zoveel jonge mensen, moeders en vaders met kleine kinderen, tienermeisjes, dicht bijeen. Zwijgsprekende stilte van twee minuten.

Een van de overlevenden van toen was Primo Levi (1919-1987). Hij leeft niet meer, vermoedelijk heeft hij zelfmoord gepleegd, omdat hij leed aan de ziekte van de overlevenden, zoals hij het zelf noemde. Waarom ben ik gespaard en zoveel anderen niet? Hij was een Italiaan, een Jood. Hij werd weggevoerd en te werk gesteld in Buna-Monowitz, een van de satellietkampen van Auschwitz-Birkenau. Na zijn bevrijding en terugkeer naar huis schreef hij oorkonden van gedenken, onvergetelijke boeken. *Is dit een mens?*, zo heet zijn eerste boek. En een gedicht van zijn hand heeft dezelfde titel. Ik draag het u voor.

Gij die veilig leeft
in uw beschutte huizen,
gij die 's avonds thuiskomt
bij warme spijs en dierbare gezichten:
bedenkt of dit een man is
die werkt in de modder
die geen vrede kent
die vecht om een stuk brood
die sterft om een ja of een nee.
Bedenkt of dit een vrouw is
zonder haar en zonder naam

zonder herinnering aan wat was
met lege ogen en koude schoot
als een kikvors in de winter.
Bedenkt dat dit geweest is:
ik beveel u deze woorden.
Grift ze in uw hart.
Waar ge gaat waar ge staat
bij het opstaan bij het slapen gaan:
zegt ze voort aan uw kinderen.
Of uw huis begeve u,
ziekte verlamme u,
uw nageslacht wende zich van u.
(Vertaling Frida Vogels)

Gaan door de modder. Ja naam niet meer weten. Beroofd zijn van je haar, je identiteit.
Wijsheid is gedenken. 'Ik beveel u deze woorden.' Dat wij ze griffen in ons hart. Dat wij
ze bewaren. En doorgeven. In de hoop op een betere wereld.

Zeg 'amen. Zo moge het zijn.